

21.09.2022

Literaturoznawstwo

Niesławne, pospolite, znikome. Robaki i owady w twórczości polskich wieszczów na tle tradycji literackiej

Wydawnictwo: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ISBN: 978-83-8100-289-9

Monografia poświęcona została wyobrażeniom zoomorficznym w literaturze, koncentrując się na stworzeniach powszechnie określanych robakami i owadami. Przedstawienia zwierząt traktowane są tu jako motywy, symbole, znaki kulturowe (czasem pośredniczące w odczytaniu ludzkich losów), konstrukcje wyobraźni, elementy metafor, porównań i innych figur stylistycznych. Ponieważ cechą wyróżniającą takiego obrazowania jest powracanie, powtarzalność, duża częstotliwość występowania, dlatego wydaje się ono ważne i zasługujące na szczegółowe opracowanie. W literaturze granica między owadami a robakami nie jest tak wyraźna, jak w zoologii. Większość zwierząt potocznie zwanych „robakami” to larwalne postacie owadów. Zdarza się jednak, że nawet owad w stadium dojrzałym bywa nazywany „robakiem”. Wynika stąd konieczność uwzględnienia problemu nazewnictwa (w tekstach literackich ten sam bezkręgowiec może nosić różne nazwy — naukowe, zwyczajowe, ludowe, regionalne, wymyślone przez autora).

Układ rozprawy wyznaczają epoki i pisarze. Punktem wyjścia są robaki i owadzie robactwo w średniowiecznej literaturze europejskiej oraz w kolejnych okresach poprzedzających romantyzm. Następnie rozpatrywane są dzieła romantyków. Ten przegląd, obejmujący literaturę obcą, pełni funkcję kontekstu czy tła dla literatury polskiej, omawianej w dalszej części pracy — mającej podobny porządek: najpierw charakteryzowana jest twórczość pisarzy epok dawnych, poprzedzających romantyzm, natomiast potem dzieła romantycznych wieszczów, czyli Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że nazw związanych z robakami i owadami używa się w sposób dosłowny, porównawczy lub przenośny. Zauważalne są tylko dysproporcje ilościowe, preferencje czy upodobania w obrazowaniu. Określeniem „robactwo” najczęściej posługuje się Słowacki, Mickiewicz stosuje je kilka razy, a Krasiński go unika. „Robak” zdeterminował najbardziej poezję Słowackiego, znacznie rzadziej pojawia się u Krasińskiego, a najmniej widoczny jest u

Mickiewicza. Istnieją trzy znane z wielowiekowej tradycji schematy: robak toczący ciało, robak dręczący duszę, robak jako upostaciowanie człowieka.

Jeśli chodzi o owady, to zdecydowanie w twórczości każdego z wieszczów królują motyle. Najliczniej występują u Słowackiego, o niemal połowę mniej jest ich u Mickiewicza, a najrzadziej goszczą u Krasińskiego. Tradycyjne znaczenia przypisywane motylowi przeplatają się tu ze znaczeniami nowymi. Romantyczny motyl jest pełen sprzeczności — ilustruje życie i śmierć, duchowość i zmysłowość, niewinność i grzech, chwilowość i wieczność.

Porównując ze sobą twórczość wieszczów, można zauważyć, że danego wyobrażenia (nazw z nim związanych i znaczeń) jest u jednego poety więcej niż u pozostałych. Mimo tych różnic, najbogatszy okazuje się dorobek Słowackiego — ogólnie przynosi najwięcej motywów, nazw i znaczeń, zaś najskromniej prezentuje się pisarstwo Krasińskiego.

Spis treści

Wstęp ... 7

Rozdział pierwszy

Literatura europejska przed romantyzmem ... 31

1. Makabra średniowieczna ... 31
2. Geoffrey Chaucer ... 41
3. Czasy odrodzenia i baroku ... 45
4. Dramaturdzy elżbietańscy (William Shakespeare, John Webster, John Ford) ... 54
5. John Milton i Joost van den Vondel ... 72
6. Matthew Gregory Lewis ... 80

Rozdział drugi

Pokolenie romantyków ... 85

1. William Blake ... 85
2. George Gordon Byron ... 102
3. Percy Bysshe Shelley ... 112
4. John Keats i Samuel Taylor Coleridge ... 128
5. Johann Wolfgang von Goethe ... 135
6. Friedrich Schiller ... 149
7. Novalis, Bonaventura, Heinrich Heine ... 160
8. Aleksandr Puszkina i Michaił Lermontow ... 173
9. Victor Hugo, Théophile Gautier, Stendhal, Alfred de Musset ... 184
10. Imre Madách ... 193
11. Edgar Allan Poe ... 202

Rozdział trzeci

Pisarze polscy epok dawnych ... 215

Rozdział czwarty

Adam Mickiewicz ... 241

1. Wiersze z okresu wileńsko-kowieńskiego ... 241
2. Wiersze z okresu rosyjskiego ... 246
3. Dziady i nie tylko ... 270
4. Pan Tadeusz i utwory z czasów emigracji ... 293
 - 4.1. Problem robaka ... 293
 - 4.2. Kobiety i larwy ... 297
 - 4.3. Musza epopeja ... 304
 - 4.4. Wśród żądań i pijawek ... 313
5. Inne wypowiedzi poety ... 321

Rozdział piąty

Juliusz Słowacki ... 329

1. Na drodze do Beniowskiego ... 329
2. W stronę zainteresowań mistycznych ... 357
3. Król-Duch ... 377
 - 3.1. Strach robaka i świetlistość motyli ... 378
 - 3.2. Brzęczący rój pszczół ... 384
 - 3.3. Duch „świerszczem głośny” ... 396

Rozdział szósty

Zygmunt Krasiński ... 419

Zakończenie ... 449

Nota bibliograficzna ... 477

Bibliografia ... 479

Spis ilustracji ... 503

Indeks osobowy ... 507

Summary ... 521

Rok publikacji: 2022

Strony: 522

Słowa kluczowe: Juliusz Słowacki, robak, romantyzm, Zygmunt Krasiński, Adam Mickiewicz, owad